

Mahremiyet Kavramının Geleneksel Bina Tasarımına Etkisinin Karşılaştırılması: Diyarbakır ve Erzurum Konutları

Ruşen ERGÜN^{*1}, Havva ÖZYILMAZ²

^{1,2}Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 21200, Diyarbakır, Türkiye

(Alınış / Received: 21.04.2022, Kabul / Accepted: 28.07.2022, Online Yayınlanma / Published Online: 20.12.2022)

Anahtar Kelimeler

Mahremiyet,
Mekân dizimi,
Erzurum geleneksel evleri,
Diyarbakır geleneksel evleri,
Sürdürülebilirlik

Öz: Toplumsal değerler geleneksel mimarinin şekillenmesindeki en önemli sürdürülebilirlik kriterlerindedir. Mahremiyet olgusu ise ortak toplumsal değerlerin başında gelmektedir. Bu çalışmanın amacı farklı fiziksel ve ekonomik özelliklere sahip Erzurum ve Diyarbakır geleneksel evlerinin tasarımlarında mahremiyet kavramının etkisini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Analizler başta mekân dizimi (*space syntax*) olmak üzere literatür taraması ve alan çalışması temelinde gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarında, iklimin etkisiyle Diyarbakır evlerine kıyasla Erzurum evlerinin çok daha içe dönük olduğu belirlenmiştir. Bunun gibi tasarımsal birçok önemli farklılıklar olmasına rağmen mahremiyet kavramının bina tasarımlarını benzer şekillerde etkilediği mahremiyetleşme katmanlarının benzer olduğu belirlenmiştir. Bu katmanlaşmanın her iki kentin evlerinde de genel olarak avludan odaya doğru olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, iki bölgedeki fiziksel çevre ve ekonomik özelliklerin birbirinden ne kadar farklı olursa olsun toplumların ortak sosyokültürel değerlerinin geleneksel binaların tasarım mantığını benzer şekilde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum sosyokültürel özelliklerin geleneksel bina tasarımında etkisini göstermektedir.

Comparison of The Effect of Privacy Concept on Traditional Building Design: Diyarbakır and Erzurum House

Keywords

Privacy,
Space syntax,
Erzurum traditional house,
Diyarbakır traditional house,
Sustainability

Abstract: Social values are one of the most important sustainability criteria in the creation of traditional architecture. The aim of this study is to comparatively analyze the effect of the concept of privacy on the designs of Erzurum and Diyarbakır traditional houses, which have different physical and economic characteristics. Analyzes were carried out on the basis of literature review and case study, especially space syntax. As a result of the analysis, it was determined that Erzurum houses are much more introverted compared to Diyarbakır houses due to the effect of the climate. Although there are many important design differences like this, it has been determined that the concept of privacy affects building designs in similar ways, and the layers of privacy are similar. It has been determined that this stratification is generally from the courtyard to the room in the houses of both cities. This study revealed that no matter how different the physical environment and economic characteristics of the two regions are from each other, the common socio-cultural values of the societies affect the design logic of traditional buildings in a similar way. This situation shows the effect of sociocultural features on traditional building design.

1. Giriş

Geleneksel yapılar toplumların kültürel özelliklerine bağlı olarak iklim ve topoğrafya gibi fiziksel çevre koşullarına çözüm üretme mekanizmalarıdır. Bu yüzden geleneksel yapılar buldukları toplum kültürünün bir laboratuvarı niteliğindedir. Toplumsal özelliklere bağlı inşa edilen bu yapılar aynı zamanda

insanı fiziksel ve psikolojik anlamda dış ortamdaki mahremiyetini sağlayan koruyucu bir kabuktur [1]. Mahremiyet tüm toplumlarda görülen evrensel bir davranıştır. [2]. Özellikle bireysel mahremiyet için bu durum geçerli iken mahremiyet kavramı her toplumda farklı şekilde algılanmaktadır. Örneğin islam dininde mahremiyet kadın ve erkeğin ayrımı olarak tanımlanabilir. İslamiyette sadece aynı

*İlgili yazar: rusen.ergun@dicle.edu.tr

aileden olan erkek ve kadının serbest sosyal etkileşimi bulunmaktadır [3]. Bu durum farklı bölgesel özelliklerde bulunan islam topluluklarının yapı mekân organizasyonlarını farklı şekillerde etkilemektedir [4], [5], [6].

Bu çalışmanın amacı; farklı fiziksel çevre koşullarına sahip iki kent olan Erzurum ve Diyarbakır'daki geleneksel evlerin oluşumunda, kültürün mekân konfigürasyonuna etkisinin karşılaştırmalı analiz ve değerlendirmesini yapmaktır. Erzurum ve Diyarbakır birbirinden tamamen farklı iklim ve topoğrafya özelliklerine sahip iki kent olup bu durum yapı tasarımlarında önemli etken rol oynamıştır. Diyarbakır geleneksel evleri Eldem'in [5] tanımladığı Türk evinin tipik bir örneği iken iklimsel özelliklerden dolayı kapalı yapı türündeki Erzurum evleri bu plan tipolojilerinin dışında kalmıştır [7]. Mahremiyet algısının geleneksel yapılarıdaki etkisini, özellikle iklim açısından birbirinden tamamen farklı olan bu iki kent üzerinden karşılaştırmanın daha net sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Bu durum çalışma alanı seçiminin en önemli nedenlerindedir. Erzurum ve Diyarbakır geleneksel evlerinden 3'er adet yapı çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışma kapsamına alınan yapıların tamamı tescilli durumdadır [8], [9].

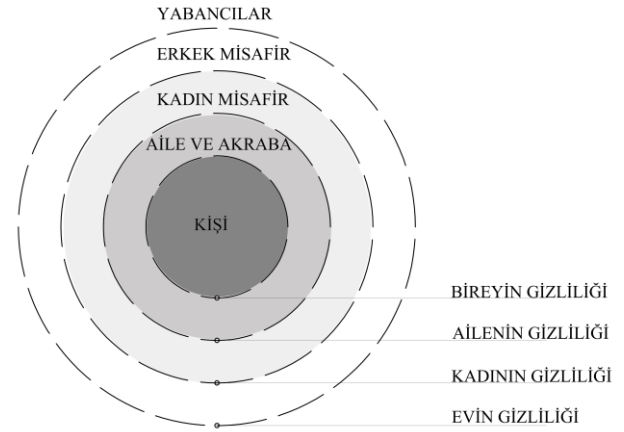
Kültür ve mahremiyetin mekân organizasyonlarına etkisini tespit etmenin en önemli yöntemlerinden biri mekan dizim (space syntax)'dir. (Uluslararası literatürde bu yöntem space syntax olarak kullanıldığı için bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de bu isim kullanılmıştır). Spaca syntax mekanları sayısallaştırarak kültür ve yapı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran bir analiz yöntemidir. Çalışmada space syntax tekniğinin yanı sıra kapsamlı literatür taraması ve alan çalışmaları yapılmıştır.

Erzurum ve Diyarbakır geleneksel evlerinin her ikisinde de ortak mekanlar (avlu, oda, tandirevi, geçiş aralıkları vs.) zemin katta olmasından analizler bu katlar üzerinden yapılmıştır.

2. Materyal ve Metot

2.1. Mahremiyet ve Mekansal Konfigürasyon

İslam dininde mahremiyet, Kur'an, hadis ve sünnetler ışığında kadın aile üyelerinin güvenliğini sağlamak amacıyla dış dünyadan gizleme durumudur. İslam yapıları, başta kadın olmak üzere aile üyelerinin bu kısıtlamayı gevşeterek ve mahremiyet olgusuna zarar vermeden yaşamalarını sağlayacak şekilde bölgenin koşulları da göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır [10], [11]. Bahammam [12] bu evlerde mahremiyet olgusunu 4 katman halinde tanımlamış ve merkeze de kişisel mahremiyeti almıştır (Görsel 1), [10].

Şekil 1. Mahremiyetin İslamiyet'e özgü katmanları (Bahammam'dan [12] derlenmiştir)

İslam mimarisinde konut, genellikle avlulu bir yapıda, duvarları yüksek ve haremlik ile selamlık olarak ayrılmıştır. Harem; kadın aile üyeleri ve kadın misafirler için, selamlık ise erkek aile üyeleri ve misafirleri için ayrılmış bölümlerdir [7].

Mahremiyet birçok islam kenti gibi Diyarbakır ve Erzurum geleneksel yapısının oluşumunda da önemli bir etken olmuştur. Geleneksel Diyarbakır evlerinde harem ve selamlık bölümlerinin ayrılması, pencerelerin avluya bakması, evin sadece avlu kapısının dış mekâna açılması gibi özellikler mahremiyet olgusu için geliştirilmiş kriterlere örnek olarak verilebilir. [13]. Erzurum evlerinde "kehriz" olarak bilinen günümüz modern yapı ebeveyn banyolarının benzeri olan gusülhaneler aile içi mahremiyeti sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Bu durum da mahremiyet olgusunun geleneksel Erzurum evlerinin oluşumuna etkisine örnek olarak gösterilebilir [14].

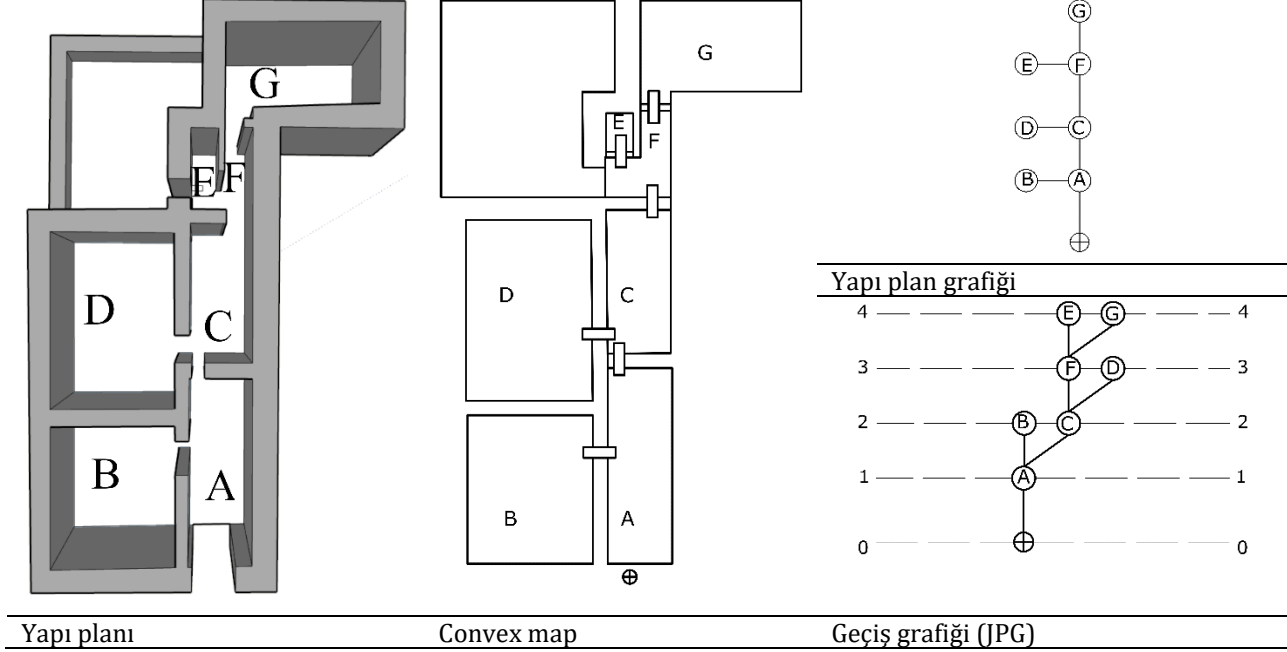
2.1.1 Mekan Dizimi (Space Syntax)

Space syntax tekniği mekan ve toplumun kültürel özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmakta yardımcı olan bir analiz tekniğidir [15]. "Graph theory" temelli bu teknik 1984 yılında Hillier ve Hanson tarafından geliştirilmiştir [16]. "Graph theory" mekan ve mantık kavramlarını nokta ve çizgilerden oluşan bir yapıyla ifade eden topoloji olarak da tanımlanabilir [17]. Bu tekniğin uygulanmasında mekanların boyut, şekil gibi fiziksel özellikleri göz ardı edilmektedir [18]. Bu çalışmada da yönelim ve mesafe göz ardı edilerek "nokta" ve "çizgi" arasında oluşan bağlantılara dikkat edilmiştir. Space syntax'ta "Convex space", "axial line" ve "visibility graph" gibi analiz yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışmada "convex map" analizi kullanılmıştır. "Convex map" yapı planı üzerinden mekan sınırlarının belirtildiği ve mekan kapılarının sembolik olarak gösterildiği bir haritalama yöntemidir. "Convex map" üzerinden mekanlar düğüm olarak belirtilip bu mekanların çizgilerle bağlanmasıyla "justified plan graph/geçiş

grafiği”(JPG) oluşturulur [19], [20], [21]. Düğümler arası ilişkiyi gösteren bağlantı çizgilerinin uzunluğunun bir önemi yoktur. Geçiş grafiğinde “kök” olarak da tanımlanan bölüme 0 değeri verilerek mekanlar arası kademelenmeyi gösteren yatay kesik çizgiler çizilir. Bu yatay çizgilerin değerleri her

mekanın “derinlik” seviyesini belirtir. Kök ile direkt bağlantısı olan mekanların derinlik seviyesi 1 olarak belirtilir mekanlar “kök”ten uzaklaştıkça derinlik seviyeleri ardışık olarak artmaktadır [18], [22], (Tablo 1).

Tablo 1. E1 Evi "convex map" analiz diyagramı

Space syntax'ta mekansal konfigürasyonun sayısallaştırılmasında, “connectivity”, “mean depth”, “control value”, “integration” gibi dizinler kullanılır [13].

2.1.2 Derinlik

Bir düğümden başka bir düğüme ulaşmak için atılması gereken adım sayısı olarak tanımlanmaktadır. Bir mekânın derin veya sığ olması ortalama derinlikle (MD) olan kıyaslamasından tespit edilebilir [15]. Bir noktadan diğer noktaya ulaşmak için atılması gereken adım sayısı arttıkça derinlik artar, azaldıkça azalır (Tablo 2).

Ortalama derinlik hesaplaması toplam derinliğin, yapının toplam mekân sayısının (K) 1 eksiğine bölünmesiyle bulunmaktadır.

$$MD = \frac{TD}{(K - 1)}$$

Toplam derinliğin hesaplanmasında ise her derinlik seviyesindeki mekân sayısı (nx) bulunduğu seviyenin derinliğiyle çarpılır ve çıkan tüm sonuçlar toplanır.

$$TD = (0 \times nx) + (1 \times nx) + (2 \times nx) + (3 \times nx) + (4 \times nx) \dots + (X \times nx)$$

2.1.3 Bütünleşme (Integration)

Bütünleşme bir düğüm noktasının diğer düğüm noktaları ile olan bağlantısallık seviyesini gösterir. İntegration (i) değeri arttıkça mekânın bütünleşme seviyesi artar, azaldıkça ayrışma seviyesi artar [23], (Tablo 2). Karşılaştırılan yapıların mekân sayıları arasındaki farka göre iki şekilde hesaplanabilir. Mekân sayıları aynı veya fark az ise relative asymmetry (RA) değeri kullanılarak hesaplanabilir

$$i = \frac{1}{RA}$$

RA değeri ise aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$RA = \frac{2(MD - 1)}{(K - 2)}$$

İntegration değerleri, karşılaştırması yapılan yapıların mekân sayıları arasındaki fark fazla ise real relative asymmetry değerine (RRA) bağlı olarak hesaplanabilir. Çünkü mekân sayısı arasındaki fark arttıkça RA değerlerine göre yapılan ayrışma değer karşılaştırmalarının güvenilirliği azalmaktadır [18].

$$i = \frac{1}{RRA}$$

RRA değeri ise aşağıdaki şekilde hesaplanır.

$$RRA = \frac{RA}{D}$$

RRA değerinin hesaplanmasında gereken ilk veri RA değeri iken bunun yanı sıra D değerinin de bilinmesi gerekmektedir. Bu değer B. Hillier & Hanson [16] tarafından yapıdaki mekan sayısına bağlı olarak D değerleri tablosunda belirtilmiştir.

RRA değerlerinin 1'den küçük ve genel olarak 0,4-0,6 arasında olması mekansal bütünleşmenin yüksek, 1'e yakın ve 1'den büyük olması ise mekansal ayrışmanın fazla olduğunu gösterir [16]. Ayrıca RRA değerlerinin yüksek olması yapıdaki mahremiyetin artmasını sağlayan sosyal hiyerarşinin arttığını göstermektedir [19].

2.1.4 Bağlantısallık (Control Value)

Bağlantısallık bir mekânın diğer mekanlar ile olan bağlantısallığını tespit etmekte kullanılır ve kontrol değeri (CV) olarak tanımlanmaktadır. Mekanların CV değerlerinin yüksek olması mekânın kontrollü olduğunu göstermektedir [17]. Asami vd. [24] CV değerini "Mekanların birincil komşularına uyguladığı gizli çekim gücüne karşı, komşu mekânın gösterdiği göreceli dayanım" olarak tanımlamaktadır. Bu değer mekanların komşu mekân sayısına bağlı olarak farklılık göstermektedir. CV değerinin hesaplanması aşağıdaki formüle göre yapılabilmektedir.

$$CV(a) = \sum_{D(a,b)=1} \left(\frac{1}{Val(b)} \right)$$

Bir mekanın CV değeri yükseldikçe bağlantısallığı artarken, düştükçe bağlantısallığı azalır [18], (Tablo 2).

Tablo 2. Space syntaxta kullanılan analizlerin tanımlaması

Analizler	Değer yükseldikçe	Değer düştükçe
Mean Depth (MD)	Mekan derinliği artar	Mekan derinliği azalır
Relative Assymetry (RA/RRA)	Mekan entegrasyonu azalır	Mekan entegrasyonu artar
İntegration	Mekan entegrasyonu artar	Mekan entegrasyonu azalır
Control Value (CV)	Bağlantısallık artar	Bağlantısallık azalır

2.2. Çalışma Alanı

Çalışma kapsamına alınan yapılar, Diyarbakır ve Erzurum'un geleneksel yapı özelliklerini yansıtan ve geleneksel doku içerisinde bulunan örneklerden seçilmiştir. Erzurum evlerinin tipik örnekleri olarak çalışma kapsamına alınan yapılar E1, E2 ve E3; Diyarbakır evlerinin çalışma kapsamına alınan yapıları ise D1, D2 ve D3 şeklinde kodlanmıştır. E1, Ali Bayram evi; E2, Hanağasıgil evi ve E3 ise Dursun Akal evidir [6]'dan derlenmiştir. D1, Cahit Sıtkı Tarancı evi; D2, Esma Ocak evi ve D3 ise Ziya Gökalp evidir [28]'den derlenmiştir. Erzurum evleri kapsamında seçilen Dursun Akal Evi 18. yy. Hanağasıgil Evi ve Ali Bayram Evi ise 19.yy'da inşa edilmiştir [7], [9]. Bu yapıların tamamı Erzurum geleneksel evlerinin ortak plan özelliği olan iç avlu, tandır evi ve oda mekanlarına sahiptir. Çalışma kapsamına alınan Diyarbakır evleri 18.-19.yy arasına tarihlenmektedir.

2.2.1. Konum

Erzurum 39° 55' Kuzey enlemi 41° 16' Doğu boylamında Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesinde bulunmaktadır (Şekil 2). Erzurum havzasının güneydoğusunda, Palandöken Dağları'nın kuzeyinde bulunan Erzurum'un kuruluş M.Ö. 4000 yılına dayanmaktadır. Kafkas yolu ve İran yolu gibi önemli ticaret akslarının üzerinde kurulu olan Erzurum tarih boyunca Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi birçok medeniyetin hakimiyetine girmiştir.

Şekil 2. Şekilde sunulan bilginin açıklaması [2]

Diyarbakır 37° 55' Doğu enlemi 40° 14' Kuzey boylamındadır. Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan kent El Cezire olarak da bilinen Mezopotamya bölgesindeki Dicle Nehri ve Karacadağ dağı arasındaki platoya konumlanmıştır. Tarih boyunca önemli bir kent olarak kabul edilen Diyarbakır'ın geleneksel dokusu 5 km uzunluğundaki bir sur ile çevrelenmiştir, Diyarbakır 1950'li yıllardan sonra ise surun dışına doğru genişlemiştir (Şekil 2), [25].

2.2.2 İklim

Diyarbakır ve Erzurum Köppen iklim sınıflandırmasına göre iki farklı grupta bulunmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre Diyarbakır Csa (Kış ılık, yazı çok sıcak ve kurak), Erzurum ise Dsb (Kış şiddetli, yazı kurak ve çok sıcak) iklim grubundadır [26].

Erzurum'un kışları soğuk ve kar yağışlıdır. Yıllık ortalama sıcaklığı 5,7 °C olup en soğuk ayı -9,2 °C ile Ocak'tır. Ortalama yağışlı gün sayısı 128,1 olan

Erzurum'un yıllık ortalama yağış miktarı 432,2'dir (Tablo 3).

Tablo 3. Erzurum iklim verileri (1929-202) [29]

Erzurum	Kış			İlkbahar			Yaz			Sonbahar			Yıllık
	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	
Ortalama sıcaklık	-5,8	-9,2	-7,7	-2,5	5,3	10,7	14,8	19,1	19,5	14,8	8,2	1,1	5,7
Ortalama Max. sıcaklık	-0,1	-4	-2,3	2,6	10,9	16,9	21,8	26,5	27,2	22,7	15,2	6,8	11,9
Ortalama Min. sıcaklık	-10,3	-14	-12,6	-7,1	0	4,4	7,3	11,1	11,2	6,4	1,8	-3,8	-0,5
Ortalama güneşlenme süresi (saat)	3,3	4,3	5,1	6,3	7,9	10,2	11,3	1,7	9,1	6,9	4,9	3,1	6,9
Ortalama yağışlı gün sayısı	9,8	9,5	12,1	12,1	15,3	18,2	12,6	7,9	6,6	6,4	10,3	9,7	128,1
Ortalama yağış	22,4	21,8	34,9	34,9	53,7	74,1	48,9	26,9	18	24,4	47,2	33,1	432,2
Ortalama rüzgar hızı	11	11	11	12	12	10	9	9	8	9	9	10	10,08

Diyarbakır'ın yıllık ortalama sıcaklığı 15.9 °C olup en sıcak ayı ortalama 31 °C ile Temmuz'dur. Diyarbakır'ın hakim rüzgar yönü kuzeybatı olup yıllık

ortalama hızı 8,16 km/h'dir. Yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 99,6 olup yıllık ortalama yağış miktarı 496,3mm'dir (Tablo 4).

Tablo 4. Diyarbakır iklim verileri (1991-2020) [30]

Diyarbakır	Kış			İlkbahar			Yaz			Sonbahar			Yıllık
	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	
Ortalama sıcaklık	4	1,7	3,7	8,3	13,8	19,3	26	31	30,5	25,1	17,5	9,7	15,9
Ortalama Max. sıcaklık	9,2	6,7	9,1	14,5	20,4	26,6	33,6	38,4	38,2	33,3	25,4	16,3	2,6
Ortalama Min. sıcaklık	0	-2,3	-1	2,5	7	11,2	16,6	21,7	21,1	16	10,1	4,2	8,9
Ortalama güneşlenme süresi (saat)	3,9	4,9	5,6	7,1	9,6	12,2	12,4	11,7	10	7,5	5,5	3,9	7,9
Ortalama yağışlı gün sayısı	12,5	13	12,3	13,5	13,3	10,8	3,7	1,1	0,9	2,1	7,5	9,1	99,6
Ortalama yağış	72	70,7	67,6	66,7	70	44,4	8,7	1,3	1	5,4	33	55,2	496,3
Ortalama rüzgar hızı	7	8	9	9	9	8	9	9	8	8	7	7	8,167

Diyarbakır ve Erzurum kentleri arasında başta ortalama sıcaklık olmak üzere rüzgâr, yağış ve güneşlenme süresi açısından birbirinden önemli derecede farklar bulunmaktadır (Tablo 4).

2.2.3 Geleneksel Erzurum ve Diyarbakır Evleri

Geleneksel Türk evi plan tipi Sedat Hakkı Eldem tarafından 4 ayrı grupta incelenmiştir. Bunlar sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi ve orta sofalı plan tipidir [5]. Sofalı yapı tiplerinin tamamında sofa kapalı mekanların dışında açık mekan olarak tasarlanmıştır.

Geleneksel Erzurum evlerinin temel özelliği soğuk

iklimin etkisiyle dışa kapalı olmalarıdır. Bu evlerdeki avlular geleneksel Türk evinde genel olarak evin kapalı mekanlarının dışında açık avlu sisteminden farklılaşmıştır. Avlu, evin içinde kapalı olarak tasarlanmış, diğer odalara ve tandır evine dağılımı sağlayan geçiş mekanı işlevini almıştır [7]. Asıl işlevi geleneksel Türk evindeki mutfak mekanıyla benzerlik gösteren tandır evi ayrıca aile bireylerinin dinlenme ve yatma mekanı olarak da işlev görür [11]. Yapılarda ahır veya merek gibi evcil hayvanlara ait bazı mekanlarda bulunmaktadır. Bu mekanlar ana yapıyla bağlantılı şekilde inşa edilmiştir. Merek genellikle hayvan yeminin bulunduğu mekan olup bazı durumlarda odunluk olarak kullanılmıştır. Temel yapı malzemesi taş olan bu yapılarda tuğla, toprak ve

ahşap kullanımı da yaygındır [27]. Genellikle 2 katlı olan geleneksel Erzurum evleri cephelerinin zengin bir mimari dili vardır. Avlu, tandır evi ve oda Erzurum evlerinin ortak plan elemanlarıdır [7].

Geleneksel Diyarbakır evleri içe dönük bir tasarıma sahip olup avlu merkez mekandır. Sıcak ve kurak iklim etkisinden dolayı avlu bir iklim düzenleyici olarak işlev görmektedir. Gece soğuk olan hava avluya çöküp kapalı mekanlara yayılırken gündüz ise avludaki sıcak yükselerek dışarıya atılır. Diğer mekanlar avlunun etrafına konumlanır. Bu evler avlunun kanat sayısına göre U, I ve L tipli olarak 3 gruba ayrılır [28]. Kanat sayısına bakılmaksızın dış ortamlarla tek bağlantı avlu kapısıdır. Avlular iklimsel düzenleyici olmasının yanı sıra yemek pişirme, oturma, nişan yapma ve sebze kurutma gibi sosyal aktivitelerin yapıldığı bir mekandır. Yapı duvarlı 60-70 cm kalınlığında ve bazalt taşından inşa edilmiştir. Yapılar genellikle zemin veya zemin+1 kattan

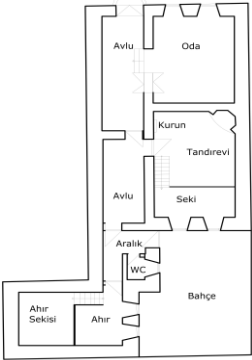
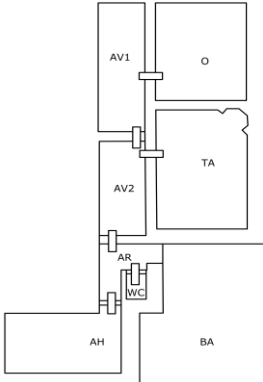
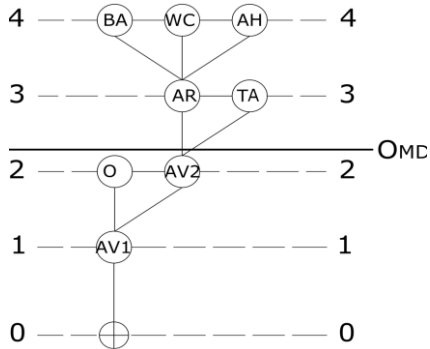
oluşmaktadır. Geleneksel Diyarbakır evlerindeki mutfak, depo, tuvalet ve mahzen gibi mekânlar hizmet alanları, oda, avlu ve revak ise yaşama alanları olarak tanımlanmaktadır [13]

3. Bulgular

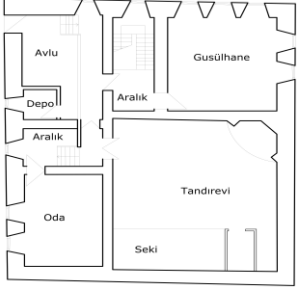
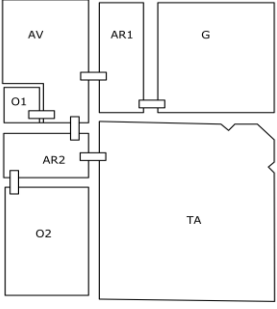
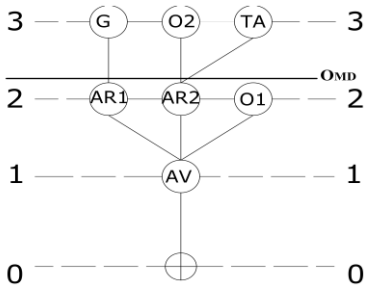
Çalışma kapsamına alınan binalar, UCL Depthmap X paket programı ile yapılan analiz sonuçlarına dayandırılarak "Connectivity", "Integration" ve "Depth" indeksleri açısından incelenmiştir. Yapıların tamamında giriş mekanları kök mekan olarak seçilmiştir.

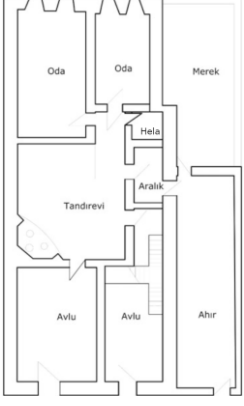
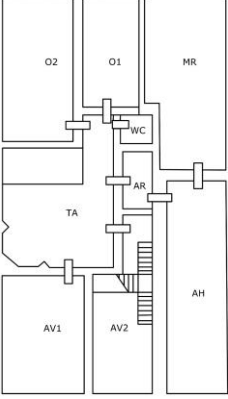
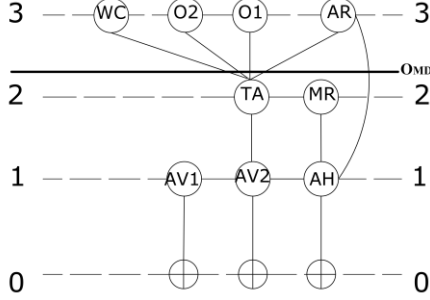
Erzurum geleneksel konutlarında seçilen E1, E2 ve E3 evlerinin bina zemin kat planları, konveks map ve jpg analiz sonuçları Tablo 5-6'da Diyarbakır geleneksel evlerinden seçilen D1, D2 ve D3 evlerinin ise Tablo 7-8'de gösterilmiştir.

Tablo 5. E1 evi mekan analizleri

Ev	Plan	Konveks Map	JPG				
E1 EVİ							
	Ref. Numarası	Mekanlar	MD	RA	<i>i</i>	RRA	CV
	0	Avlu 1	2	0,4	0,8491	1,1776	1,3333
	1	Tandır evi	2,3333	0,5333	0,6268	1,5702	0,3333
	2	Avlu 2	1,5	0,2	1,6982	0,5888	1,8333
	3	Hela	2,5	0,6	0,5660	1,7665	0,3333
	4	Aralık	1,6666	0,2666	1,2736	0,785	2,3333
5	Ahır	2,5	0,6	0,5660	1,7665	0,3333	
6	Oda	2,83	0,7333	0,4631	2,1590	0,5	
	Ortalama	2,1899	0,4761	0,8632	1,4019	0,9999	

Tablo 6. E2 ve E3 evi mekan analizleri

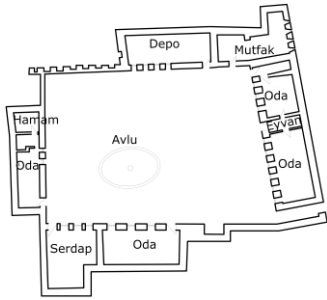
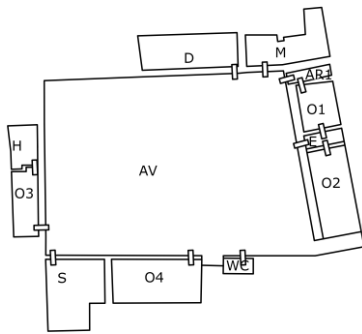
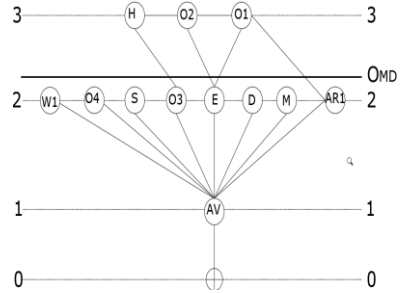
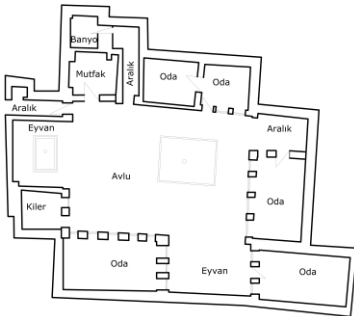
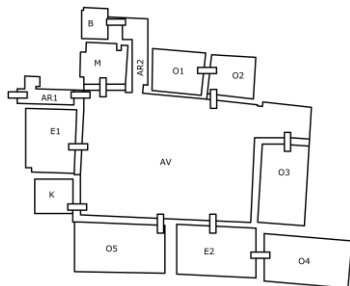
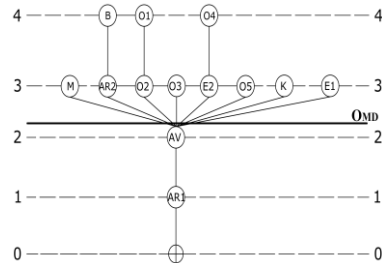
Ev	Plan	Konveks Map	JPG				
E2 EVİ							
	Ref. Numarası	Mekanlar	MD	RA	<i>i</i>	RRA	CV
	0	Gusülhane	2,8333	0,7333	0,4631	2,1509	0,5
	1	Aralık 1	2	0,4	0,8491	1,1776	1,3333
	2	Avlu	1,5	0,2	1,6982	0,5888	1,8333
	3	Oda 1	2,3333	0,5333	0,6368	1,5702	0,3333
	4	Aralık 2	1,6666	0,2666	1,2736	0,7851	2,3333
	5	Oda 2	2,5	0,6	0,5660	1,7665	0,3333
6	Tandirevi	2,5	0,6	0,5660	1,7665	0,3333	
	Ortalama	2,1904	0,4761	0,8446	1,4008	0,9999	

Ev	Plan	Konveks Map	JPG				
E3 EVİ							
	Ref. Numarası	Mekanlar	MD	RA	<i>i</i>	RRA	CV
	0	Merek	3,25	0,6428	0,4927	2,0292	0,5
	1	Ahır	2,375	0,3928	0,8063	1,2401	1,5
	2	Avlu 2	2,25	0,3571	0,8870	1,1273	0,1666
	3	Avlu 1	2,25	0,3571	0,8870	1,1273	0,1666
	4	Hela	2,25	0,3571	0,8870	1,1273	0,1666
	5	Aralık	1,75	0,2142	1,4783	0,6764	0,6666
	6	Oda 1	2,25	0,3571	0,8872	1,1273	0,1666
	7	Oda 2	2,25	0,3571	0,8872	1,1273	0,1666
8	Tandır evi	1,375	0,1071	2,9567	0,3382	5,5	
	Ortalama	2,2222	0,3491	1,1299	1,1022	0,9999	

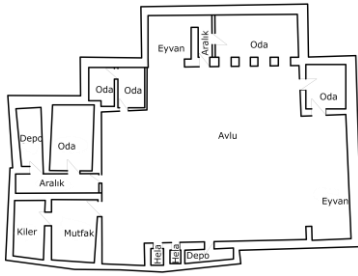
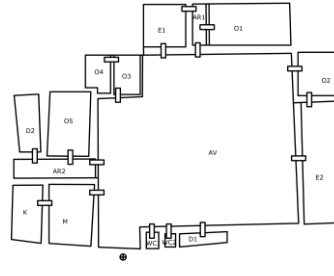
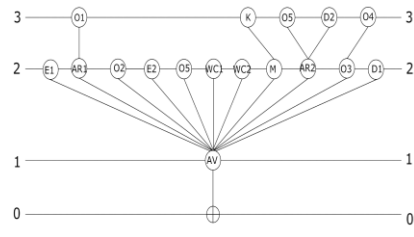
E1 evinde 2 adet avlu, 1'er adet tandır evi, hela, aralık, ahır ve oda; E2 evinde 2'şer adet geçiş aralığı ve oda, 1'er adet gusülhane, avlu, tandır evi; E3 evinde ise 2'şer adet avlu ile oda ve 1'er adet merak, ahır, hela, aralık ve tandır evi bulunmaktadır.

İncelemesi yapılan 3 yapıda avlu, oda, aralık ve tandır evinin ortak mekân olduğu belirlenmiştir. E1 evinin 4 adımda E2 ve E3 evinin ise 3 adımda keşfedildiği ve her üç binanın da ortalama derinliğinin 2 ve 3 arası olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. D1 ve D2 evi mekan analizleri

Ev	Plan	Konveks Map	JPG				
D1 EVİ							
	Ref. Numarası	Mekanlar	MD	RA	<i>i</i>	RRA	CV
	0	Depo	2,1818	0,2363	1,2052	0,8296	0,125
	1	Mutfak	2,1818	0,2363	1,2052	0,8296	0,125
	2	Aralık	2	0,2	1,4244	0,7020	0,625
	3	Oda 1	2,5454	0,3090	0,9216	1,0849	0,8333
	4	Eyvan	1,8188	0,1636	1,7409	0,5743	1,625
	5	Oda 2	2,7272	0,3454	0,8246	1,2126	0,3333
	6	Oda 3	2	0,2	1,4244	0,7020	1,125
	7	Hamam	2,9090	0,3818	0,7461	1,3405	0,5
	8	Hela	2,1818	0,2363	1,2052	0,8296	0,125
	9	Oda 4	2,1818	0,2363	1,2052	0,8296	0,125
10	Serdap	2,1818	0,2363	1,2052	0,8296	0,125	
11	Avlu	1,2727	0,0545	5,222	0,1914	6,333	
	Ortalama	2,1818	0,2363	1,5275	0,8296	0,9999	
D2 EVİ							
	Ref. Numarası	Mekanlar	MD	RA	<i>i</i>	RRA	CV
	0	Avlu	1,25	0,4545	6,0616	0,1649	7,5
	1	Mutfak	2,1666	0,2121	1,2989	0,7698	0,1111
	2	Oda 1	2,9166	0,3848	0,7906	1,2647	0,5
	3	Oda 2	2	0,1818	1,5154	0,6598	1,1111
	4	Aralık 2	2	0,1818	1,5154	0,6598	1,1111
	5	Banyo	2,9166	0,3484	0,7906	1,2647	0,5
	6	Oda 3	2,1666	0,2121	1,2989	0,7698	0,1111
	7	Oda 4	2,9166	0,3484	0,7906	1,2647	0,5
	8	Eyvan 2	2	0,1818	1,5154	0,6598	1,1111
	9	Oda 5	2,1667	0,2121	1,2989	0,7698	0,1111
	10	Kiler	2,1667	0,2121	1,2989	0,7698	0,1111
11	Eyvan 1	2,1667	0,2121	1,2989	0,7698	0,1111	
12	Aralık 1	2,1667	0,2121	1,2989	0,7698	0,1111	
	Ortalama	2,2307	0,2580	1,5979	0,8120	0,9999	

Tablo 8. D3 evi mekan analizleri

Ev	Plan	Konveks Map	JPG				
							
Ref. Numarası	Mekanlar	MD	RA	<i>i</i>	RRA	CV	
D3 EVİ	0	Avlu	1,4666	0,0666	3,7656	0,2655	5,8333
	1	Oda 1	3,8666	0,4095	0,6130	1,6313	0,5
	2	Aralık 1	2,9333	0,2761	0,9089	1,1001	1,5
	3	Eyvan 1	2,1333	0,1619	1,5505	0,6449	0,6111
	4	Oda 3	2,2666	0,1809	1,3873	0,7208	1,1111
	5	Oda 4	3,2	0,3142	0,7987	1,2519	0,5
	6	Oda 5	3,0666	0,2952	0,8503	1,1760	0,3333
	7	Depo 2	3,0666	0,2952	0,8503	1,1760	0,3333
	8	Aralık 2	2,1333	0,1619	1,5505	0,6449	2,1111
	9	Oda 2	2,3333	0,1904	1,3179	0,7587	0,6111
	10	Eyvan 2	2,3333	0,1904	1,3179	0,7587	0,6111
	11	Depo 1	2,4	0,2	1,2552	0,7966	0,1111
	12	Mutfak	2,2666	0,1809	1,3873	0,7208	1,1111
	13	Kiler	3,2	0,3142	0,7987	1,2519	0,5
	14	Hela 1	2,4	0,2	1,2552	0,7966	0,1111
15	Hela 2	2,4	0,2	1,2552	0,7966	0,1111	
	Ortalama	2,5916	0,2273	1,3039	0,9057	0,9999	

D1 evinde 4 adet oda, 1'er adet depo, mutfak, aralık, eyvan, hamam, hela ve serdap; D2 evinde 5 adet oda, 2'şer adet aralık ve eyvan, 1'er adet avlu, mutfak, banyo ve kiler; D3 evinde 5 adet oda", 2'şer adet aralık, eyvan, depo ve hela ve 1'er adet avlu, mutfak, banyo ve kiler" bulunmaktadır. Çalışma kapsamına alınan Diyarbakır evlerinde avlu, oda, aralık, eyvan ve mutfakın ortak mekanlar olduğu tespit edilmiştir. D1 ve D3 evinin 3, D2 evinin ise 4 adımda keşfedildiği ve üç yapının ortalama mekân derinliklerinin 2 ve 3 arası olduğu belirlenmiştir.

Çalışma kapsamına alınan Erzurum ve Diyarbakır evlerinin tamamında avlu, oda ve aralık mekanlarının ortak olduğu belirlenmiştir.

3.1. Derinlik (Depth) parametresinin Erzurum evlerinde analizi

E1 evi mekânlarının ortalama derinliği 2,1899 olarak belirlenmiştir. Bu değere göre yapılan

karşılaştırmalarda tandır evi, ahır, oda ve hela derin; her iki avlu ve aralık ise sığ mekân olarak nitelendirilebilir. Mekanlar arası derinlik sıralamasında ise en derin mekânın oda; en sığ mekânın ise 2 numaralı avlu olduğu belirlenmiştir.

Mekanların ortalama derinliği 2,1904 olan E2 evinde gusülhane, her iki oda ve tandır evi derin; her iki aralık ve avlu, ise sığ mekân olarak nitelendirilebilir. Mekanlar arası derinlik sıralamasında en derin mekân gusülhane iken en sığ mekân ise avludur.

E3 evi ortalama derinliği ise 2,2222'dir. Ortalama değere göre yapılan değerlendirmede merek, ahır, hela ve her iki oda derin; tandır evi ise sığ mekândır. Avluların derinlik değeri 2,25 olup ortalama derinliğe çok yakın olduğundan derin veya sığ olarak nitelendirilmemiştir. Mekanlar arası derinlik sıralamasına göre merek en derin mekân iken tandır evi en sığ mekândır (Tablo 9).

Tablo 9. Erzurum evleri mekansal derinlik sıralaması

E1 Evi	O>WC>AH>TA>AV1>AR>A2
E2 Evi	G>TA=O2>O1>AR1>AR2>AV
E3 Evi	MR>AH> O1=O2=AV1=AV2=WC>AR>TA

Derinlik analizi yapılan Erzurum evlerinde ahır, oda, hela ve tandır evinin derin; avlu ve geçiş aralıkları ise sığ mekân olarak genellenebilir. Bu mekanların kendi aralarındaki karşılaştırmalarda en derin mekanlar odalar iken en sığ mekanlar ise avlu ve aralıklardır.

3.2. Derinlik (Depth) parametresinin Diyarbakır evlerinde analizi

Derinlik analizi yapılan D1 evinde ortalama MD değeri 2,18 olarak belirlenmiştir. Mekansal derinlik incelemesinde oda 1, oda 2 ve hamam derin; avlu, aralık ve oda 3 ise sığ mekân olarak tanımlanabilir. Mekansal derinlik sıralamasında ise MD değeri diğer mekanlara göre çok düşük olan avlu ve eyvan en sığ mekanlar olarak nitelendirilebilir.

Tablo 10. Erzurum evleri mekansal derinlik sıralaması

D1 Evi	H>O2>O1>WC=O4=S=D=M>O3=AR>EY>AV
D2 Evi	O1=O4=B>M=O5=K=EY1=AR1>EY2=O2=AR2>AV
D3 Evi	O1>K=O4>O5=D2>AR1>D1=WC1=WC2>O2=EY2>M=O3>EY1=AR2>AV

Diyarbakır evlerinde yapılan derinlik analizinde, avlu, eyvan ve hizmet odaları en sığ; duş alma yerleri ve aile has odaları (aile üyelerinin yatma ve dinlenme alanları) en derin mekanlardır. Ayrıca yapılan incelemelerde avlu tüm binalarda en sığ mekân iken aile has odaları ve duş alma yerleri en derin mekanlardır.

3.3. Bütünleşme (Integration) Parametresinin Erzurum evlerinde analizi

E1 evinde yapılan bütünleşme analizinde, en

Tablo 11. Erzurum evleri mekansal bütünleşme değeri

E1 Evi	AV2>AR>AV1>TA>WC=AH>O1
E2 Evi	AV>AR2>AR1>O1>O2=TA>G
E3 Evi	TA>AR>AV1=AV2=WC=O1=O2>AH>MR

Erzurum'daki binaların ortak mekanları üzerinden yapılan bütünleşme analizi karşılaştırmalarında geçiş aralıkları ve avluların en bütünleşik, ahır, tandır evi ve odaların en ayrı mekanlar olduğu belirlenmiştir.

Yapılan analizlerde mekanların %73,91 (17/23)'inin real relative asymmetry değerlerinin 1'den büyük, %8,69 (2/23)'ünün 1'e yakın olması bu binalarda mahremiyet seviyesinin yüksek olmasını sağlayan mekanlar arası hiyerarşinin oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Tüm binaların ortalama RRA değerlerinin 1'den büyük olması bu durumu destekler niteliktedir. Bu sonuçlar Erzurum evlerinde mahrem alanlar ve ortak kullanım alanları ayrımının net olduğunu göstermektedir.

3.4. Bütünleşme (Integration) parametresinin Diyarbakır evlerinde analizi

D1 evinde başta avlu olmak üzere eyvan, geçiş aralığı

D2 evi mekansal derinlik analizinde ortalama MD değeri 2,2307'dir. Ortalama derinlik baz alınarak yapılan karşılaştırmalarda oda 1, oda 4 ve banyo en derin mekanlar iken başta avlu olmak üzere diğer mekanlar sığ olarak tanımlanabilir.

D3 evi ortalama MD değeri ise 2,5916'dır. Ortalama MD değeri baz alındığında oda 1, oda 4, oda 5, aralık 1, depo 2 ve kiler derin; avlu, eyvan, helalar, depo 1, her iki eyvan, oda 2-3-5 ve aralık 2 ise sığ mekân olarak nitelendirilebilir. Mekanların ortalama derinlik değerleri karşılaştırıldığında ise en sığ mekanların avlu ve eyvanlar, en derin mekânın ise oda 1 olduğu tespit edilmiştir (Tablo 10).

bütünleşik mekanlar geçiş aralığı ve her iki avlu iken en ayrı mekân ise odadır.

E2 evinde, avlu ve her iki geçiş aralığı bütünleşme değeri en yüksek, gusulhane, tandırevi ve oda ise bütünleşme değeri en düşük mekanlardır.

E3 evinde merek ve ahır en düşük bütünleşme seviyesine sahip iken en yüksek bütünleşme seviyesindeki mekanlar ise tandır evi ve aralık mekanlarıdır (Tablo 11).

ve oda 3'ün en yüksek; oda 1, oda 2 ve hamamın ise en düşük bütünleşme değerine sahip olduğu görülmektedir.

D2 evi mekanlarının bütünleşme değerleri incelendiğinde avlu en yüksek bütünleşme değerine sahip iken eyvan 2, aralık 2 ve oda 2 de bütünleşme seviyesi yüksek mekanlar olarak nitelendirilebilir. Oda 1, oda 4 ve banyo ise bütünleşme değeri düşük mekanlardır.

D3 evi mekanlarında ise diğer iki evde olduğu gibi avlu en yüksek bütünleşme değerine sahiptir. Bunun yanı sıra eyvan 1 ve aralık 2 bütünleşme seviyesi yüksek mekanlar iken oda 4, kiler ve oda 1 bütünleşme seviyesi düşük mekanlardır (Tablo 12).

Tablo 12. Diyarbakır evleri mekansal bütünleşme değeri

D1 Evi	AV>EY>AR=O3>D=M=WC=O4=S>O1>O2>H
D2 Evi	AV>O2=AR2=EY2>M=O3=O5=K=EY1=AR1>O1=B=O4
D3 Evi	AV>EY1=AR2>O3=M>O2=EY2>WC1=WC2=D1>AR1>D2=O5>O4=K>O1

Bütünleşme analizi yapılan Diyarbakır evlerinde tüm binalarda önemli bir sayısal değer farkıyla en bütünleşik mekanların avlular olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra yine avlunun elemanı olan eyvan ve geçiş aralıkları bütünleşik mekân, duş alma yerleri ve aile has odaları ise ayrık mekanlar olarak nitelendirilebilir.

Diyarbakır evlerinde yapılan bütünleşme analizlerinde mekanların %78,04 (9/41)'ünün real relative asymmetry değerlerinin 1'e yakın olması bu binalarda mahremiyet seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum Diyarbakır evlerindeki ortak mekân ve mahrem mekân ayrımının net olduğunu göstermektedir.

Tablo 13. Erzurum evleri mekansal bağlantısallık değeri

E1 Evi	AR>AV2>AV1>O1>AH=WC=TA
E2 Evi	AR2>AV>AR1>G>O1=O2=TA
E3 Evi	TA>AH>AR>MR>AV1=AV2=O1=O2=WC

Erzurum evlerinde mekanların kontrol değerleri incelendiğinde genellikle avlu ve geçiş aralıklarının yüksek, hela, oda ve tandirevlerinin düşük bağlantısallık seviyesine sahip olduğu söylenebilir.

3.6. Bağlantısallık (Control Value) parametresinin Diyarbakır evlerinde analizi

D1 evinde başta avlu olmak üzere eyvan ve oda 3'ün yüksek; depo, mutfak, hela, oda 4 ve serdapın düşük kontrol değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 14. Erzurum evleri mekansal bağlantısallık değeri

D1 Evi	AV>EY>O3>O1>AR>H>O2>D=M=WC=O4=S
D2 Evi	AV>O1=B=O4>M=AR2=O3=O2=EY1=EY2=O5=K=AR1
D3 Evi	AV>AR2>AR1>O3=M>EY1=O2=E2>O1=O4=K>O5=D2>D1=WC1=WC2

Diyarbakır evleri ile ilgili yapılan analizlerde özellikle avluların çok yüksek seviyede bağlantılı mekanlar olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra eyvan ve geçiş aralıklarının yüksek, hela, duş alma yerleri ve odaların ise düşük seviyede bağlantısallık değerine sahip olduğu söylenebilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Çalışmada birbirinden farklı iklim ve topoğrafya gibi fiziksel özelliklere sahip iki kent olan Erzurum ve Diyarbakır geleneksel evlerinin tasarımında kültür-mekân ilişkisinin karşılaştırması yapılmıştır.

3.5. Bağlantısallık (Control Value) parametresinin Erzurum evlerinde analizi

E1 evinde geçiş aralığı ve avluların en yüksek bağlantısallık değerine; ahır, hela ve tandirevinin ise en düşük bağlantısallık değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

E2 evinde yapılan bağlantısallık analizinde aralık 2 ve avlunun diğer mekanlarla en bağlantılı yerler olduğu belirlenmiştir. Bunun aksine tandirevi ve her iki odanın bağlantısallık seviyesinin en düşük mekanlar olduğu tespit edilmiştir.

E3 evinde tandirevi, aralık ve ahırın yüksek; hela, oda ve her iki avlunun düşük bağlantısallık değerine sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 13).

D2 evinde yapılan bağlantısallık analizinde avlu en bağlantılı mekân iken; mutfak, geçiş aralıkları, oda 2-3-5 ve iki eyvan bağlantısallık seviyesi en düşük mekanlardır.

D3 evinde yapılan analizde ise avlu ve her iki odanın yüksek, oda 5, depo ve helaların düşük seviyede bağlantılı mekânlar olduğu değerlendirilmesi yapılabilir (Tablo 14).

Bu ilişkinin tespit edilebilmesi için space syntax, literatür taraması ve alan çalışması teknikleri bir arada kullanılmıştır. Analizler karşılaştırmalı olarak derinlik, bütünleşme ve bağlantısallık dizinleri baz alınarak yapılmıştır.

Diyarbakır ve Erzurum evlerinin tamamında en derin mekânların başında aile bireylerinin yatma ve dinlenme gibi özel durumlar için kullandığı odalar gelmektedir. Bunun yanı sıra Erzurum evlerinde ahır, hela ve tandir evi; Diyarbakır evlerinde ise banyo en derin mekânlar arasındadır. Her iki kentteki evlerde de ortak olarak en sığ mekânlar avlu ve geçiş

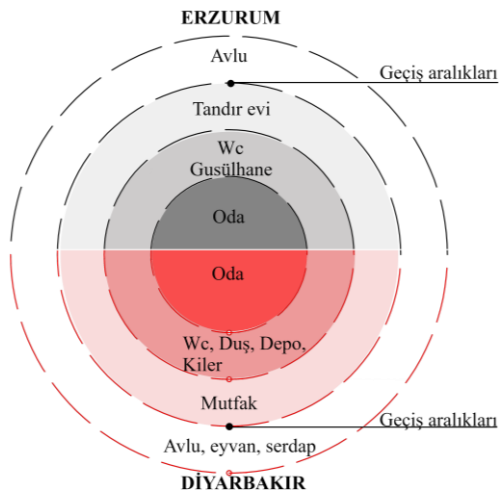
aralıkları iken Diyarbakır evlerinde mutfak gibi hizmet alanları ve avlunun birimi olan eyvan da sığ mekanlar arasındadır.

Diyarbakır ve Erzurum evlerinde geçiş aralıkları ve avlular ortak olarak en bütünleşik mekanlardır. Bunun yanı sıra Diyarbakır evlerinde eyvan da bütünleşik mekân olarak değerlendirilebilir. Her iki kentteki evlerde de aile bireylerinin özel olarak kullandığı odalar en ayrı mekanlardır. Bunun yanı sıra Erzurum evlerinde tandır evi ve ahır, Diyarbakır evlerinde duş alma yerleri ayrı mekanlar olarak nitelendirilebilir.

Diyarbakır ve Erzurum evlerinde bağlantısallık derecesi en yüksek mekânlar avlu ve geçiş aralıklarıdır. Diyarbakır evlerinde ayrıca eyvan da bağlantısallık seviyesi yüksek mekânlardandır. Her iki kentte de hela ve özel odalar bağlantısallık seviyesi en düşük mekânlar iken bunlara ek olarak Diyarbakır evlerinde duş alma yerleri, Erzurum evlerinde tandır evleri de bağlantısallık seviyesi düşük mekânlar arasındadır.

Erzurum evlerinde genel olarak mahremiyet seviyeleri sırasıyla; avlu <tandır evi <hela ve gusülhane <oda, Diyarbakır evlerinde ise bu sıralama genel olarak avlu, eyvan ve serdap <mutfak <hela, duş, depo ve kiler <oda şeklindedir (Erzurum evlerindeki ahır ve merceklerin kullanım amaçlarının bina mekanlarından bağımsız olmasından bu katmanlaşmaya dahil edilmemiştir).

Analiz edilen her iki kentin geleneksel evlerinde de mahremiyet hiyerarşisinin benzerlik gösterdiği ve bina mahremiyetinin geçiş aralıkları haricinde 4 katmandan oluştuğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar toplumsal özelliklerin benzerlik gösterdiği ve geleneksel İslam mimarisindeki kişinin mahremiyetinden evin gizliliğine doğru olan katmanlaşmayla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir (Şekil 1), (Şekil 3).

Şekil 3. Erzurum ve Diyarbakır evlerinin genel olarak mahremiyet katmanları (Ruşen Ergün tarafından oluşturulmuştur)

Bu katmanlar mahrem seviyesinin artış sırasına göre;

- Yapının içine girilen ilk mekân olarak avlu ve elemanları
- Yemek pişirme mekânı olarak mutfak ve tandır evi (her iki mekân da özellikle kadın aile üyeleri tarafından kullanılır)
- Hela, duş, gusülhane, depo ve kiler gibi hizmet mekanları
- Çok amaçlı odalar

Bu durum fiziksel koşullar ne kadar farklı olsa da ortak bir kültürel özelliğe sahip olan toplumlarda kültürün bina tasarımını benzer şekillerde etkilediğini göstermektedir

Bu çalışmada fiziksel özellik olarak iklimin üzerinde durulmasının aksine gelecek çalışmalarda fiziksel özelliklerin kapsamı genişletilerek, benzer inançlara sahip toplumların evlerinde buna benzer bir çalışma yapmak araştırmacılara öneri olarak sunulabilir.

Etik Beyanı

Bu çalışmada, "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulduğunu, bahsi geçen yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirinin gerçekleştirilmediğini taahhüt ederiz.

Kaynakça

- [1] Saruwono, 2012. Shouting in Silence: Expression of Self in Private Homes, Procedia - Soc. Behav. Sci., c. 42, sayı Temmuz 2010, ss. 34-41, doi: 10.1016/j.sbspro.2012.04.164.
- [2] Rapoport, A. 1976 "Socio-cultural aspects of man-environment studies.", içinde Mutual Interaction of People and Their Built Environment, Hauge, ss. 7-35.
- [3] Mortada, H. 2003. Traditional Islamic Principles of Built Environment. New York: Routledge Curzon.
- [4] Alitajer, S. ve Molavi Nojumi, G. 2016. Privacy at home: Analysis of behavioral patterns in the spatial configuration of traditional and modern houses in the city of Hamedan based on the notion of space syntax", Front. Archit. Res., 5(3) ss. 341-352, doi: 10.1016/j.foar.2016.02.003.
- [5] Eldem, S. H. 1968. Turk Evi Plan Tipleri. İstanbul: İTÜ yayınevi.
- [6] Kutlu, I. ve Eray, S. S. 2021. "Geleneksel Midyat Yapıları ve Güncel Restorasyon Problemleri Üzerine Değerlendirme", 7. Çukurova Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, 7-8 Adana, ss. 866-885.
- [7] Karpuz, H., 1993. Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri. Ankara: Kültür Bakanlığı.

- [8] Tuncer, O.C. 1999. Diyarbakır Evleri. Diyarbakır, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.
- [9] Sağlam, T. ve Yurttaş, H. 2020. Geleneksel Erzurum evlerinin istatiki veri analizi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c.67, ss. 421-458.
- [10] Othman Z., Aird, R. ve Buys, L. 2015, Privacy, modesty, hospitality, and the design of Muslim homes: A literature review, *Front. Archit. Res.*, 4(1) ss. 12–23, doi: 10.1016/j.foar.2014.12.001.
- [11] Hisham, M. *Traditional Islamic Principles of Built Environment*. 2003, London and New York: Taylor & Francis Group.
- [12] Bahammam, A. S. “Architectural Patterns of Privacy in Saudi Arabian Housing”, McGill University, 1987.
- [13] Bekleyen A. ve Dalkılıç N., 2011, The influence of climate and privacy on indigenous courtyard houses in Diyarbakır, Turkey, *Sci. Res. Essays*, 6(4) ss. 908–922, doi: 10.5897/SRE10.958.
- [14] Gök, Y. ve Kayserili, A. 2013, Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi, *Doğu Coğrafya Derg.*, 18(30), ss. 175–216, 2013.
- [15] Hillier, B. 2007. *Space is the machine Bill Hillier- A configurational theory of architecture*. London: Space Syntax Laboratory.
- [16] Hillier, B. ve Hanson, J. 1984. *The Social Logic of Space*. London: Cambridge University Press.
- [17] Huang, B. X., Chiou, S. C. ve W. Y. Li, 2019. Study on Courtyard Residence and Cultural Sustainability: Reading Chinese Traditional Siheyuan through Space Syntax”, *Sustain.*, 11(6), doi: 10.3390/su11061582
- [18] Ostwald, M. J. 2011. The Mathematics of Spatial Configuration: Revisiting, Revising and Critiquing Justified Plan Graph Theory, *Nexus Netw. J.*, 13(2), ss. 445–470, doi: 10.1007/s00004-011-0075-3.
- [19] Gündoğdu, M., 2014. Mekan Dizimi Analiz Yöntemi ve Araştırma Konuları, *Art Sanat*, c. 2, ss. 251–274.
- [20] Klarqvist, B., 1993. A space syntax glossary, *Nord. Arkit.*, c. 2, ss. 11–12, [Çevrimiçi]. Available at: <https://fenix.tecnico.ulisboa.pt/downloadFile/3779573909551/glossarySS.pdf>.
- [21] Ergün, R. Kutlu, İ. ve Kılınç, C., 2022 “A comparative study of space syntax analysis between traditional Antakya houses and social housing complexes by TOKI”, *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 7(1), 2022, ss. 284-297, doi:10.30785/mbud.1068659.
- [22] Bekar, İ. ve Koç Altuntaş, S., 2021. Kullanıcı Gereksinimleri Özelinde Geleneksel Konutların Mekansal Okumaları, *International Journal of Mardin Studies*, c.1, 2021 ss. 83-103.
- [23] Jiang B., Claramunt, C. ve Klarqvist B., 2000 Integration of space syntax into GIS for modelling urban spaces”, *JAG*, 3(4), ss. 161–171, doi: 10.1016/S0303-2434(00)85010-2.
- [24] Asami, Y., Kubat, A. S. K. Kitagawa, ve S.-I. Iida, 2003. Introducing the third dimension on Space Syntax: Application on the historical Istanbul, içinde 4Th International Space Syntax Symposium, sayı Ocak, ss. 48.1-48.19, [Çevrimiçi]. Available at: <http://www.spacesyntax.org/symposia/SSS4/fullpapers/48AsamiKubatIdapaper.pdf>.
- [25] Dalkılıç, N. ve Bekleyen, A. 2011. “Geçmişin Günümüze Yansıyan Fiziksel İzleri: Geleneksel Diyarbakır Evleri”, içinde *Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi*, İ. Yıldız, Ed. Diyarbakır.
- [26] M.G.M, 2016. Köppen İklim Sınıflandırmasına Göre Türkiye İklimi, Ankara, [Çevrimiçi]. Available at: https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/iklim_siniflandirmalari/koppen.pdf.
- [27] Özdemir, I. M., Tavşan, C., Özgen, Sağsöz, S. A. ve Kars, F. B. 2008. The Elements of Forming Traditional Turkish Cities: Examination of Houses and Streets in Historical City of Erzurum, *Build. Environ.*, 43(5), ss. 963–982.
- [28] Ayçam, I., Akalp, S. ve Görgülü, L. S. 2020. The application of courtyard and settlement layouts of the traditional diyarbakır houses to contemporary houses: A case study on the analysis of energy performance, *Energies*, 13(3), doi: 10.3390/en13030587.
- [29] M.G.M.,2020. Erzurum mevsim normalleri, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ERZURUM>.
- [30] Turkish State Meteorological Service, 2020. “Diyarbakır Climate Data”, *Cities & Holiday Resorts*. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=DIYARBAKIR> (Erişim Tarihi: 08, 2020).